

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra křesťanské sociální práce

Charitativní a sociální práce

Michala Zaprianová

Alternativní tresty – řešení a jejich prožívání

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Valouchová

2013

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

.....

podpis

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Mgr. Pavlíně Valouchové, za velmi užitečnou pomoc, kterou mi poskytla při psaní mé bakalářské práce.

Mé díky patří také panu Ing. Jiřímu Zatloukalovi, za ochotnou spolupráci při sběru informací, které si nesmírně vážím.

Obsah

Úvod.....	6
1 Teoretická část.....	8
1.1 Vymezení pojmů	8
1.1.1 Zločin a trestný čin.....	9
1.1.2 Pojetí trestu	10
1.1.3 Pachatel trestného činu	12
1.1.4 Předmět útoku	14
1.2 Retributivní a restorativní justice	15
1.3 Alternativní tresty.....	17
1.3.1 Alternativní tresty a jeho východiska.....	19
1.3.2 Druhy alternativních trestů.....	20
1.3.3 Ochranná opatření	25
1.4 Probační a mediační služba ČR	26
1.4.1 Probační činnost	29
1.4.2 Mediační činnost.....	30
1.4.3 Charakteristika PMS v ČR	30
2 Výzkumná část.....	33
2.1 Cíl výzkumu	33
2.2 Výzkumná otázka	33
2.3 Výzkumný vzorek	33
2.4 Metodologie výzkumu	34
2.5 Reflexe sběru dat	36
2.6 Analýza dat.....	38
2.6.1 Pocity spjaté s trestným činem (po spáchání, uložení, vykonání).....	38
2.6.2 Hodnocení alternativního trestu	40

2.6.3	Reakce okolí	40
2.6.4	Sociální dopad na klienta a jak to vnímá teď (alternativní trest, čin).....	41
2.6.5	Diskuze	43
Závěr.....		44
Bibliografický seznam.....		46

Úvod

V důsledku vysoké kriminality jak u nás tak v zahraničí dochází k doslovnému přeplnění věznic a problémy spojenými s řešením této krizové situace. Sankční systém v České republice si s tímto problémem dovedl poradit a zavedl nové formy trestu. Alternativní tresty jsou tresty, které nejsou zavedeny na bázi odnětí svobody, právě naopak. Slouží k vykonání trestu na svobodě a tím by měli být pro naši společnost brány jako užitečné a ekonomicky méně náročné. Jak tyto tresty, ale hodnotí a prožívají pachatelé, zatím není známo.

Práce je členěna na teoretickou a empirickou část. Teoretická část se zabývá vymezením několika důležitých pojmů spojených právě s problematikou trestů, trestných činů, pachatelů apod. Kapitola druhá vymezuje rozdíl mezi retribuční a restorativní justicí, která je základem stěžejní kapitoly Alternativních trestů. Třetí kapitola patří mezi hlavní kapitoly této práce, kapitola Alternativní tresty, která vymezuje historii, ale také druhy těchto trestů ukládané v České republice. Na závěr teoretické části se práce zabývá Probační a mediační službou České republiky, která tyto tresty zprostředkovává a kontroluje.

Původním cílem této práce bylo lépe porozumět tomu, jak je samotný výkon alternativního trestu prožíván, ale v důsledku amnestie vydané k 1.1.2013 prezidentem republiky (viz níže), jej nebylo možné naplnit. Dále se tedy práce orientuje na pocity při uložení alternativního trestu, jak je pachateli trestných činů tento způsob trestů hodnocen, jak vnímají přesahy do jejich dalšího života. Metodou mé práce je kvalitativní výzkum s technikou polostrukturovaného interview, která byla vedena se čtyřmi klienty Probační a mediační služby v Olomouci.

Důvodem vedení rozhovorů s malým počtem respondentů, byla omezená kapacita klientů, v důsledku částečné amnestie vydané k 1. 1. 2013 prezidentem republiky, nabyté účinnosti od 2. 1. 2013. Amnestie se vztahovala na tresty, jež byly uloženy rozsudky, které nabyly právní moci ještě před koncem roku 2012, tedy ke dni 31. 12. 2012. Amnestie se vztahovala na nepodmíněné tresty odnětí svobody (dále jen TOS) do jednoho roku, nepodmíněné tresty odnětí svobody od jednoho, nepřevyšující dva roky, s výjimkou zločinů, které zapříčinily smrt, těžká újma na zdraví, trestné činy proti životu a zdraví, lidské důstojnosti v sexuální oblasti, zločiny proti rodině a dětem.

Amnestie se netýká ani osob, které v posledních pěti letech byli kromě trestu, za který jim byla uložena amnestie, odsouzeni ještě k jinému nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo pokud byli právě z tohoto TOS právě propuštěni.

Právě v Probační a mediační službě v Olomouci, byl vykonáván kvalitativní výzkum, který se skládá z rozhovorů s pachateli trestných činů, kterým byla uložena jedna z forem alternativních trestů, obsažen v teoretické části.

1 Teoretická část

1.1 Vymezení pojmů

Tato kapitola slouží k vymezení základních pojmů trestního práva, do kterého spadají alternativními tresty. Vymezuje pojmy pro ně shodné, které jsou důležité pro celou práci ať už teoretickou, kdy vymezí základní pojmy práce nebo praktickou, kdy popíše tázané respondenty, co by pachatele trestného činu.

Úkolem každé společnosti je reagovat na porušení norem za účelem ochrany svých hodnot. Ať už se jedná o hodnoty jedinců nebo celé společnosti, musí za spáchaný trestný čin vždy následovat přijatelná sankce. Trestní právo každé země je tedy chápáno jako soubor určitých hodnot, které jsou zabezpečeny státem, jejímž úkolem je za porušení těchto hodnot ukládat sankce a podmínky pro jejich uložení (Kuchta, J. Válková, H. a kol. 2005, str. 185).

Součástí právního řádu České republiky je především trestní právo a to jako takové řadíme do odvětví práva veřejného. Úkolem trestního práva je určit zda se jednání jako takové řadí mezi trestné činy, stanovuje za ně odpovídající tresty, příslušná ochranná opatření, dále také stanovuje podmínky ukládání, výkonu trestu a ochranných opatření. Jeho hlavním významem je chránit zájmy společnosti stanovené Ústavou České republiky, práva a oprávnění, která přísluší jak fyzickým tak právnickým osobám, má za úkol tyto práva a opatření chránit před potencionálními trestnými činy, které je mohou ohrozit (Žatecká, 2008, s. 9)

Trestní právo dělíme na (Žatecká, 2008, s. 9):

1. Trestní právo hmotné neboli materiální, které stanoví jaký čin je trestným činem a jaký trest za něj uloží.
2. Trestní právo procesní neboli formální, které se zabývá spíše procesem uložení trestného činu, tedy se zabývá trestním řízením, tj. posloupnými postupy trestních orgánů v trestních věcech.

Hlavním účelem trestního práva hmotného je podle Jelínka (Jelínek, 2009, str. 17): *„ochrana nejdůležitějších právních statků (zájem společnosti, ústavní zřízení České*

republiky, práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob) před trestnými činy.“
Ve své práci se zaměřím pouze na tresty z pohledu trestněprávního.

1.1.1 Zločin a trestný čin

Zločin je jednání, kterým porušujeme práva osoby, osob, nebo jejich majetku. Zločin jako takový se týká nás všech, úkolem společnosti je vytvořit takové zákony, které nás ochrání před tímto činem (<http://ezinearticles.com>).

Trestným činem označujeme protiprávní, nebezpečný čin, který je uveden v trestním zákoně jako trestný a který odpovídá znakům v zákoně stanoveným. Za trestný čin může považovat i takové jednání, které odpovídá přípravě k trestnému činu, pokusu trestnému činu, návodu, pomoci či organizátorství (Novotný, 2010, s. 85).

V souvislosti s trestem přinesl nový trestní zákoník rozdělení trestných činů (Novotný, 2010, s. 85):

Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou v trestním zákoně stanoveny jako přečiny. Zločiny s horní hranicí trestní sazby více jak deset let označujeme za zvlášť závažné trestní činy.

Přečiny jsou všechny nedbalé trestní činy, dále taky úmyslné trestní činy, kterými stanoví trestní zákon trest odnětí svobody s horní hranicí pěti let (Zákon č.40/2009 Sb. trestní zákon §155). Mezi trestné činy řadíme i trestné činy spáchané mladistvými, respektive osobami mladších osmnácti let.

Znaky trestného činu

- 1. Protiprávnost, kterou posuzujeme z ohledu celého právního řádu. Podobný užívaný výraz je „bez povolení“ a bez „oprávnění“.**
- 2. Znaky uvedené v trestním zákoně. Patří sem:**
 - a. Znaky obecné. Do této skupiny patří znaky, které jsou vlastní všem typům trestů. Jako například věk, pohlaví apod.**
 - b. Znaky typové. Sem řadíme znaky, které popisují jednotlivé typy trestných činů. Znaky bývají označovány jako skutková podstata trestního činu (Novotný, 2010, s. 86).**

Úmysl a nedbalost

Trestný čin je spáchán úmyslně, jestliže pachatel chtěl způsobem, kterým trestný čin vykonal ohrozit nebo porušit zájem chráněný tímto zákonem nebo věděl, že svým jednáním může takové poškození nebo ohrožení vědomě způsobit. Za nedbalost můžeme označit takový čin, jestliže pachatel věděl, že svým jednáním může ohrozit nebo poškodit zájem chráněný takovým zákonem a bez dostačujících důvodů počítal s tím, že zájmy neohrozí nebo nepoškodí. Dále za nedbalost označujeme také jednání, kdy pachatel nevěděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem, který je chráněn trestní zákonem. Nicméně k vzhledem k okolnostem a vlastním poměrům tyto informace vědět měl a mohl (Zákon č.40/2009 Sb., Trestní zákoník, §155).

1.1.2 Pojetí trestu

Pojetí trestu se ve vývoji naší společnosti proměňuje v důsledku působení několika faktorů. Závisí na právním vědomí, na politické a ekonomické situaci, na uznávaných hodnotách ve společnosti a filozofických směrech. Tyto všechny faktory vedly ke vzniku různých teoretických koncepcí trestu:

Absolutní teorie. Tato teorie užívá trest jako spravedlivou formu odplaty za spáchaný čin. Nejedná se o dosažení společenských cílů, ale potrestání pachatele (Kuchta, J. a kol., 2005, str. 185 – 186).

Těmto teoriím je typický latinský výrok *Punitur, quia peccatum est*. V překladu tzn., trestá se, protože bylo spácháno zlo. Na základě tohoto principu se řídí většina trestů, hlavně teologické teorie, podle kterých je trest projevem tzv. Boží vůle. Do této skupiny teorií řadíme také Kanta nebo Hegera. Kant tvrdí, že jedinou možností dobře fungujícího státu je zajišťování spravedlnosti na základě trestu. Heger definuje trest jako negaci negace práva, což následně vede k jeho celkovému obnovení. Pro zločince je trest jedinou právní rehabilitací, která může vést k nápravě (Jelínek J., a kol. 2009, str. 347).

Relativní teorie na rozdíl od absolutních teorií přikládají trestům spíše společenský význam. Trest zde slouží jako cíl prospěšný společensky. Podstatou trestu není

potrestání jedince, ale také ochrana společnosti jako celku. Tento přístup se staví proti potrestání jako formy odplaty za spáchaný čin. Výrokem typickým pro tyto teorie je *Punitur ne peccetur*, v překladu trestá se, aby nebylo pácháno zlo (Jelínek J., a kol. 2009, str. 347).

Účel a funkce trestu

Smyslem trestního práva jsou jednotlivá opatření, která slouží jako donucovací prostředek, který ukládá stát prostřednictvím povolaných soudů v trestním řízení. Soud využívá řadu prostředků, kterými činy trestá. Patří sem újma na (Jelínek J., a kol. 2009, str. 348).

- Svobodě
- Majetku
- A dalších práv pachatele

Trest je jeden z mnoha prostředků, které slouží ke kontrole zločinnosti, ochraně společnosti a jejích občanů, brání pachatelům v dalších trestných činnostech, přispívá k jejich převýchově a tím vykonává i činnost společnosti, která se snaží následně takovému chování předcházet (Jelínek J., a kol. 2009, str. 348).

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, konkrétně §37, definuje přesně jaké jednání je trestným činem, jakou formu trestu za něj lze uložit. Z trestního zákoníku vyplývá subsidiarita trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval sankce za spáchaný trestný čin zdrženlivě hlavně v oblastech, kde selhaly jiné právní prostředky. Na jednání, které porušuje právo, je třeba reagovat prostředky trestního práva až v krajních případech (<http://www.elaw.cz>).

Na základě vývoje jednotlivých teorií trestu, můžeme definovat pět základních funkcí trestu:

Odplatná funkce rozumí trestu jako přirozenému důsledku určitého kriminálního chování. K hlavním formám znaku trestu patří určitá újma pachatelů, která se odvíjí vždy od závažnosti spáchaného činu. Jedná se o tzv. formu odplaty, která není vykonávaná samotnou obětí trestného činu, ale je zajištěna samotným státem a jeho prostředky sloužící k tomuto výkonu. Vychází z předpokladu, že pachatel

trestného činu vykonal čin na základě vlastní odpovědnosti, měl možnost čin nevykonat, rozhodl se sám a tím přistupuje na to, že bude potrestán. Trest a trestný čin jsou zde jednomyslně spojeny (Kuchta, J. a kol., 2005, str. 188).

Nápravná teorie, neboli rehabilitační se soustředí spíše na posuzování, zda bylo pachateli poskytnuto takové odborné zacházení, jaké vlastnosti v interakci s prostředím, se podílely na samotném trestném činu. Tato funkce vychází z determinismu svobody vůle jedince, která je ovlivněna určitými vlivy. Předpokládá, že pachatel nerozhoduje zcela podle své úvahy, ale spíše na základě výchovy, prostředí, ve kterém se nachází (Kuchta, J. a kol., 2005, str. 188).

Eliminační teorie neboli izolovaná, se zaměřuje na smysl trestu spojený s izolací jedince od společnosti. Jedná se o izolovanost, která může mít mnoho forem. Jak trvalou tak dočasnou. Jedná se o největší újmu pro pachatele, ale zároveň o nejspolehlivější ochranu pro společnost, která je tímto činem nejvíce chráněna (Kuchta, J. a kol., 2005, str. 190).

Kompenzační teorie odstraňuje následky trestného činu. Smyslem je vytvoření rovnováhy v sociálních vztazích a uspokojení potřeb samotného poškozeného (Kuchta, J. a kol., 2005, str. 192).

1.1.3 Pachatel trestného činu

Podle teorie trestního hmotného práva se užívají dva pojmy označující osobu, která spáchala trestný čin. Jeden pojem jsem již zmínila výše. Jedná se o subjekt skutkové podstaty trestného činu. Druhý častěji užívaný je pachatel trestného činu. Oba tyto pojmy jsou rozdílné. Rozdíl spočívá v jejich obecnosti či specifčnosti a taky za stanovení podmínek, kdy osoba může být pachatelem trestného činu nebo subjektem skutkové podstaty trestného činu. Rozlišení má význam především pro právní kvalifikaci činu. Velmi často dochází k zaměňování těchto dvou pojmů i v učebnicích práva. Pojem pachatel, je pojem užívaný jak pro obecnou tak i zvláštní část trestního zákona, která tvoří celek. Mezitímco subjekt je pojem jen teoretický, který patří do skutkové podstaty trestného činu a doplňuje obecné požadavky vyžadované zákonem na trestně odpovědného pachatele. Nese-li osoba odpovědnost za trestný čin, musí splňovat určité znaky. Pachatelem trestného činu, tedy není pouze ta osoba, která svým jednáním naplnila znaky skutkové podstaty trestného činu (zahrnujeme sem i pokus a přípravu), ale také osoba která je účastníkem na trestném činu. Zákon stanovuje určité podmínky

k tomu, aby osoba mohla být účastna trestního činu. Tyto podmínky jsou přičetnost a věk. Za pachatele trestného činu zákon stanovuje taky osobu, která se jeví jako spolupachatel nebo účastník. Každý pachatel trestného činu nemusí být trestně odpovědný (Novotný, 2000, s. 100-103).

Trestně odpovědná může být osoba v případě (Novotný, 2000, s. 100-103):

- Jeli fyzickou osobou
- Jeli přičetná
- Starší 15 let

Fyzická osoba

České i Československé trestní právo vychází z individuální odpovědnosti každého jedince. Již podle trestního zákona 86/1950 Sb., tak 140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů, za pachatele považovali vždy pouze fyzickou osobu (Novotný, 2000, s. 100-103).

Za fyzickou osobu považujeme osobu, která má dvojí právní způsobilost. Právní subjektivitu neboli způsobilost k právům a povinnostem. Tedy tato osoba má možnost účastnit se právního vztahu a mít v něm práva a povinnosti. Tato způsobilost vzniká narozením a zaniká úmrtím. Druhá způsobilost je způsobilost k právním úkonům. To znamená svým jednáním zakládat, měnit a rušit své právní vztahy. Osoba se může zavazovat i k určitým povinnostem, jako např. uzavírat smlouvy. Jsou i fyzické osoby, které mohou být této způsobilosti zbaveny nebo jim může být způsobilost neboli svéprávnost omezena soudem, z důvodů duševního onemocnění, které by jim bránilo se v těchto vztazích orientovat na úrovni uznávané společností (www.bezplatnapravniporadna.cz).

Věk

Za pachatele trestného činu může být označena pouze osoba, která při výkonu trestního činu dovršila patnáctý rok věku. Tento názor na věkovou hranici trestní odpovědnosti se během let rozdílně lišil a prošel si svým vývojem. Například právo anglické původně stanovovalo trestní odpovědnost na sedm let a právo rakouské deset let. Pro trestní odpovědnost má význam doba spáchání trestného činu nikoliv vznik následku. To znamená, že v době spáchání trestného činu může být pachatel trestně

neodpovědný, ale v době stanovování soudem jeho následku může být již trestně odpovědný a tudíž za trestný čin vykonaný tehdy neodpovědnou osobou odpovídá jeho zákonný zástupce (www.bezplatnapravniporadna.cz).

Nepříčetnost

Podle Zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku, §26,27, je osoba s duševní poruchou, která v době spáchání trestného činu nebyla, nebo měla podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo nebyla schopna své chování a jednání ovládat a není za tento čin zodpovědná.

1.1.4 Předmět útoku

Předmětem útoku mohou být lidé podle §221, věci (např. veřejná listina) nebo jiné majetkové hodnoty. Na tyto objekty pachatel neboli subjekt trestného činu nějakým způsobem útočí. Předmětem trestného činu vraždy je vždy člověk, kterého se subjekt trestného činu snaží usmrtit. Předmětem útoku u poškození věci, například padělání pozměňování veřejné listiny je vždy veřejná listina, kterou chce pachatel padělat. Jsou i trestné činy, které nemají předměty útoku, tzv. trestné činy formální. Jde o trestní činy například neoprávněné podnikání. Porušení předmětu útoku trestného činu se označuje jako účinek trestného činu. (<http://www.studentimup.cz>).

1.2 Retributivní a restorativní justice

Druhá kapitola souvisí s důležitým pojmem restorativní justice, která se od retribuční justice liší. Restorativní justice je pojem sloučený s alternativními tresty. Cílem této kapitoly je vymezit rozlišení těchto dvou pojmů a popsat na jakých principech a hodnotách alternativní tresty staví.

Retributivní justice je stát, který reprezentuje společnost. Jakýkoliv trestný čin je brán jako útok přímo na stát, nikoliv na jednotlivce. Touto formou došlo k potlačení přirozené podstaty zločinu, která vždy vznikla. Mluví se zde o konfliktu, který vznikl mezi jednotlivci. Z obětí trestného činu vytváří pasivní účastníky trestného činu, kteří mají nárok pouze na náhradu škody, ale dále se v případě neangažují. Tuto pasivní roli může v evropské právní kultuře sehrávat i samotný pachatel. Tímto činem je utlačován i samotný obviněný, který je zbaven možnosti vyjádření se k samotnému činu a vyjádřit morální, ekonomické a sociální aspekty jeho činu. Na základě těchto „nespravedlností“ došlo k vytvoření řešení nové koncepce a to Restorativní (obnovující) justici. Restorativní justice je nový koncept svázaný s odlišným zacházením s pachateli, zdůrazňující práva obětí a jejich ochranu včetně mimosoudního projednávání trestních věcí (Karabec, Z., 2003, str. 8).

Restorativní justice stojí na několika hlavních principech a hodnotách (Štern, P.; Ouředníčková, L.; Dobravová, D.; 2010, str. 33):

- Respekt, vztahující se nejen k oběti, ale samotnému pachateli
- Odpovědnost pachatele trestného činu za vzniklý čin a s ním spojenou újmu.
- Dialog je základním znakem celé řady programů a technik restorativní justice.
- Participace a aktivní zapojení všech účastníků trestného činu, zástupců, ale i blízkých osob.
- Vyváženost vedoucí k znovunalezení rovnováhy v komunitě.
- Dobrovolnost je taký hlavní hodnotou participace účastníků trestného činu v této justici. Nikdo by neměl být nucen na účasti řešení.
- Pospolitost vedoucí k zapojení všech členů komunity, kde žije jak pachatel, tak oběť.

- **Individualita nebo jedinečnost každého člověka ve vztahu k pospolitosti.**

Cílem restorativní justice je tedy dát možnost řešit situaci související s trestným činem, osobám, kterých se toto řešení bezprostředně týká, přispět k procesu v rámci trestní spravedlnosti a snížit možnost dalších trestných činností pachatele (Zehr, H., 2003, str. 26).

1.3 Alternativní tresty

Třetí kapitola se již věnuje hlavním obsahem práce a to Alternativními tresty a jeho druhy. V předchozích kapitolách byla práce zaměřena spíše na vědní obor a přímo trestný čin, jeho znaky, předmět a pachatele, které vzhledem k cíli plnili důležitou funkci, vysvětlení činu, předmětu útoku a přímo respondentů mé práce. V této kapitole se zabývám již restorativní justicí a alternativním trestem jako takovým.

Alternativní řešení ve věcech trestního stíhání

Již od druhé poloviny 20. Století se společnost snažila nalézt nové formy spravedlnosti, které by přispěly k řešení vzniklých trestních řízení. Smyslem alternativních trestů bylo zmírnit přetížení soudů a kapacit věznic, individualizovat trestní postih, pozitivně motivovat pachatele, začlenit i poškozené do řešení trestního postihu, nalézt účinné formy, které by předešly vzniku kriminality a zlevnit trestní řízení jako takové (Sotolar, 2000, s. 3)

Je velmi dobré zmínit nově vzniklý koncept tzv. obnovující se justice (restorative justice), který představuje opak již známému represivnímu pojetí tzv. odplatné neboli trestající justice (retributive justice). U odplatné neboli trestající justice je hlavní aktivní obětí trestného činu stát, skutečná oběť trestného činu je zde brána spíše pasivně a hlavní pozornost je zaměřuje spíše na obviněného pachatele. Naopak u tzv. obnovující se justice se zaměřuje spíše na oběť činu. Pozornost je kladena s důrazem na vyřešení a odstranění problému, který vznikl mezi obětí a obviněným, přičemž je do procesu zahrnuta i společnost, které se trestný čin dotkl. Účelem obnovující se justice je, aby si pachatel trestného činu uvědomil závažnost svého činu, důsledky a příčiny svého chování, nejen převzal formálně trestněprávní odpovědnost. V tomto ohledu se zdůrazňuje individuální přístup k trestným činům. Jestliže k těmto aspektům přidáme ještě zjednodušení, urychlení, zhospodárnění, prevenci kriminality a další podobné faktory dostaneme se k účelu alternativních trestů v trestních řízeních (Sotolar, 2000, s. 7-12).

Cíle

Důvod proč se o alternativní tresty zajímat a upřednostňovat jejich užívání je jednoduchý. Vedou ke snižování počtu ustanovených trestů odnětí svobody. Tresty odnětí svobody jsou neefektivní, jestliže je pachateli trestnému činu stanoven krátkodobý trest. Jsou jak finančně náročné, dochází k problémům ve zpětné integraci jedince do společnosti a nejsou. Nepodmíněný trest odnětí svobody, dále jen TOS, patří k nejpřísnějším trestům, jelikož v dnešní době je svoboda člověka považována za nejdůležitější aspekt (Diblíková S. a etc., s. 432-433). Z toho důvodu by měl TOS být ukládán pouze v případě:

- Je-li pachatel nebezpečný
- Spáchal-li zvlášť nebezpečný čin
- Jedná-li se výkon trestu odnětí svobody jako náhradního trestu

Alternativní tresty se zaměřují spíše na postih, který člověk může omezit v jeho volnočasových aktivitách a penězích, než že by ho omezovala na svobodě. Tady je zcela zřejmé, že funkce krátkodobých trestů odnětí svobody má na naši společnost negativní vlivy. Jen z pohledu pobytu ve vězení. Nejen, že to naši společnost finančně zatěžuje, má to špatný dopad i na pachatele samotného. Přerušuje sociální vazby se svým okolím, je odloučen od rodiny, hrozí ztráta zaměstnání, které po vykonání trestu bude nesnadné nalézt, je ohrožen negativními vlivy prostředí ve kterém se nachází, hrozí ztráta sociálních návyků apod. Z hlediska prevence trestů jsou v dnešní společnosti nejvíce odmítány tresty od jednoho roku. Což je paradoxní, jelikož trest krátkodobý může být již od tří měsíců do dvanácti. (Diblíková S. a etc., str. 438).

Pojem alternativní trest

V současné době je definováním pojmu alternativního trestu veliký problém, jelikož neexistuje jednotná definice, která by pojem vyjadřovala. Podle mezinárodních dokumentů Rady Evropy a OSN se alternativním trestem rozumí takový trest, který není spojen s jakýmkoliv odnětím svobody. Soudce je oprávněn stanovit tento trest, kdy by jinak pachatel trestného činu byl odsouzen k trestu odnětí svobody. Za alternativní trest nemůžeme chápat trest, který by jedince nikterak omezoval v jeho svobodě ani tak, že by byl chápán jako zmírnění či jiné vylepšení výkonu trestu odnětí svobody. Alternativní trest musí stanovovat takovou délku trestu, aby byla úměrná trestu, který byl spáchán a aby byl úměrný i trestu odnětí svobody v jiném případě. Pachatel trestného činu, respektive již odsouzený musí být schopen splňovat všechny

podmínky, aby přidělený alternativní trest byl schopen splnit. Pod tímto pojmem si tedy představme takový trest, který odpovídá trestu odnětí svobody a výkonu ve věznici, nicméně trest je vykonáván bez odnětí svobody a jeho míra sankce musí být na stejné úrovni. V širším pojetí se mezi alternativní tresty řadí takové opatření, sankce a alternativy, které nejsou spojené zcela se ztrátou svobody a mají podobu různých forem odklonu. V užším pojetí rozumíme tímto trestem jakýkoliv trest, při kterém nebyla odňata svoboda a který lze uplatnit v době, kdy má být uložen trest s odnětím svobody, ale vzhledem k okolnostem pachatele trestného činu lze účelu dosáhnout i jinak (Kuchta J., Válková H., 2012, s. 214).

1.3.1 Alternativní tresty a jeho východiska

Počátky zavádění alternativních trestů můžeme datovat na padesátá léta, jak v západní Evropě tak Americe. Již v té době se věznice potýkaly s problémem velkého množství odsouzených k TOS a na povrch začala vyplouvat značná neefektivita dopadu na pachatele. Mezi nejzávažnější problém s kterým se proces výkonu trestu potýkal, byla *prizonizace pachatelů*. Jedná se o negativní jev, který má prostřední na odsouzené i v budoucnosti po jejich propuštění. Pobyt ve vězení má celkově negativní vliv na jednání, chování, sociální návyky a za ztrátu odpovědnosti za sebe samého. Odsouzený po opuštění věznice zjistí, že se není schopen ve společnosti chovat, orientovat na úrovni přijatelné pro společnost. To může vést až k *syndromu otáčivých dveří*. Jedná se o způsob chování, kdy jedinec po propuštění z věznice není schopen ve společnosti fungovat a vyhledává společnost na kterou je zvyklý z věznice. Většinou dojde k dalšímu kriminálnímu činu a pachatel se s největší pravděpodobností do věznice vrátí. K syndromu může dojít i tehdy, když jedinec opustí vězení s těmi nejlepšími předpoklady a očekáváními. Během chvíle se může střetnout se situací, která v něm vyvolá staré návyky naučené ve vězení a zpátky se vrací na dráhu kriminality (Matoušek O., 2003, s. 180-181).

Souhrn těchto problému zapříčinil vznik mnoha diskuzím, které se zabývali efektivnějším způsobem zacházení s pachateli trestných činů. V následujících letech se politiky již zmíněných států zabývali humanizací, respektive liberalizací vězeňského systému. V nejvyšší míře se zaměřovali na redukci ukládání trestů, ale i uvolněním podmínek TOS. K významným datům patří rok 1985. V tomto roce byl uspořádán 6. kongres OSN, na kterém byla přijata rezoluce č. 16 o snížení počtu vězňů, o zavedení možných alternativ TOS a o žádaná re-integraci (resocializaci) pachatelů po výkonu

jejich trestu. Dále na 8. kongresu OSN v Miláně byly přijaty různé definice opatření a dále jejich uplatnění, které nebyly spojeny s odnětím svobody. Dalším významným krokem pro alternativní tresty byly aktivity Rady Evropy, které doporučovali členským státům zavádění nových opatření. K významným krokům se stalo přijetí „Doporučení č.R (92) 16 Výboru ministrů členských států k Evropským pravidlům o trestech a opatřeních realizovaných ve společenství“. Pro Českou republiku se, ale velmi významným stalo přijetí dokumentu Rady Evropy „Doporučení č. R (99) 19 Výborů ministrů členských států o mediaci v trestních věcech“, které je základem vzniku české Probační a mediační služby České republiky (Matoušek O., 2003, s. 182 – 183).

Filozofie alternativních trestů

Filozofie alternativních trestů je postavena na jednoduchých principech:

- Ponechat odsouzené na svobodě bez TOS a nastolit jim takový druh povinností a omezení, který bude mít charakter preventivní.
- Ochrání společnost
- Uspokojí oběť trestného činu
- Utvrdí pachatelovi postoje a dovednosti k vedení spořádaného života

Zásady poskytnutí alternativního trestu

- Soudy přistoupí k aplikování alternativního trestu v případě, jedná-li se o čin, za který by pachateli hrozilo maximálně pět let odnětí svobody
- Není-li pachatel nebezpečný společnosti při pobytu na svobodě

Alternativní trest je jakousi formou podané ruky státu pachateli, který musí určitým způsobem reagovat na spáchaný trestný čin, ale nemusí pachatele umístit do vězení (www.spj.cz)

1.3.2 Druhy alternativních trestů

V České republice probíhá alternativní řešení trestních řízení v rámci již zmíněného trestního práva i mimo tento systém (mediace). V rámci systému trestního práva můžeme alternativy dělit na (Kuchta J., a kol., 2012, s. 214):

- Hmotně-právní (alternativní tresty a alternativy k potrestání)
- Procesně-právní (odklony v trestním řízení)

Pod pojmem alternativním si můžeme představit možnost, že soudce se během trestního řízení může rozhodnout, zda uloží pachateli trestného činu trest odnětí svobody nebo trest (alternativní), který bude vykonáván na svobodě (Kuchta J., a kol., 2012, s. 214).

Podle materiálů Rady Evropy jsou alternativní tresty děleny do tří skupin:

Opatření, která uzpůsobují výkon uloženého trestu odnětí svobody. Jedná se o takové opatření, při kterém soud svobodu odejme na určitou dobu, kratší trestu odnětí svobody.

Víkendové vězení

S tímto trestem se můžeme setkat například v Německu. Bývá ukládáno hlavně mladistvým, kteří se věnují studiu. Trest bývá ukládán pouze o víkendech nebo v jejich volném čase

Druhou kategorií tvoří tresty, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody. Jde o hlavní kategorii trestů odnětí svobody, jelikož jedince nikterak neomezujeme v jeho svobodě a ve vykonávání činností či přípravě na tyto činnosti (Kuchta J., a kol., 2012, s. 214).

Peněžitý trest

Tento typ trestu patří mezi nejméně nákladnou a nejméně náročnou formu alternativních trestů (Repik, 1991, s. 93).

Patří mezi tresty, které nesouvisí s omezením svobody, ale omezením svobody nakládat s finančními prostředky (Kalmhout M., Ouředníčková L., 1997, s. 621). Trest je hlavním typem sankce, který souvisí s majetkem. Bývá označován jako trest budoucnosti, jelikož nadějí trestněprávní, která by mohla přispět k prevenci kriminality v budoucnu (Novotný O., 1993, s. 71-72) Do peněžitých trestů řadíme pokuty, odškodnění pokuty a konfiskaci věci (Repik, 1991, s. 93).

Propadnutí majetku

Jedná se o nejpřísnější formu peněžitého trestu vůbec. Je obsažen v §66 trestního zákoníku. Bývá ukládán za zvlášť závažné činy a u výjimečných trestů. Pachatel trestného činu se snažil získat pro sebe nebo pro druhou osobu majetkový prospěch.

Může být uložen buď na celou část majetku jednotlivce, nebo pouze na část, kterou určí soud. Nevztahuje se zde na věci nebo prostředky, které slouží k uspokojování základních životních potřeb odsouzeného (Jelínek, J. a kol., 2009, str. 381).

Výchovná opatření

Pachatel trestného činu společně s rodinnými příslušníky navštěvuje sociálního pracovníka, který jim poskytuje potřebnou odbornou pomoc spojenou s výchovným dohledem (Kuchta J., a kol., 2012, s. 215).

Morální sankce

Pachatel trestného činu musí nahradit škodu jím způsobenou. V této kategorii sehrává nemalou roli probace neboli probační opatření, která vykonává např. dohled nad pachatelem, aby vykonával uložený trest mimo vězení. (Kuchta J., a kol., 2012, s. 215)

Obecně prospěšné práce

Služba, která z původního názvu *community service* bývá překládána jako služba pro obec, má své počátky ve Velké Británii. Byla zavedena v roce 1972 speciálním zákonem o trestním soudnictví jako samostatná sankce za jakýkoliv TOS. Tento typ alternativního trestu je součástí systémů trestů všech zemí Evropské Unie a většina z nich má s alternativním trestem pozitivní zkušenosti. Po peněžitých a podmíněných trestech patří mezi nejpoužívanější alternativy k trestu odnětí svobody (Kuchta J., Válková H., 2012, s. 223).

Trest lze uložit pachateli trestnému činu v případě, že mu byl stanoven trest odnětí svobody nepřevyšující délku pěti let nebo mu byl stanoven trest z nedbalosti. Trest se ukládá na dobu padesáti až tři set hodin, vždy záleží na závažnosti trestného činu a pachateli (<http://www.trestni-rizeni.com>).

V tomto případě ji musí odsouzený vykonat ve svém volném čase, nejdéle však po dobu dvanácti měsíců pod dohledem probačního pracovníka (Kuchta J., Válková H., 2012, s. 222)

Trest se vykonává vždy u obecních, městských úřadů nebo u neziskových organizací. Tento typ alternativního trestu spočívá v úklidu, údržbě veřejného prostranství,

veřejných budov nebo v jiných činnostech ve prospěch obcí, státních institucí nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním, výchovou, kulturou, ochranou zdraví, životního prostředí apod. Práce vykonaná odsouzeným nemůže nikdy přispět k výdělku nebo jakémukoliv obohacení. (<http://www.trestni-rizeni.com>).

Podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem

Jedná se nejčastější formu odsouzení ve formě alternativního trestu. Upravuje jej §81 až §86 v trestním zákoníku. Je ukládán za přečiny s uloženou sazbou do tří let a k přihlédnutí ke stylu života, k sobě a k poměrům pachatele, k životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje a k dalším okolnostem případu, že působení na pachatele, aby žil řádným životem, není třeba výkon TOS. V případě, že je pachatele nutné sledovat, může soud stanovit dohled. Stojí na principech, že už jen samotné odsouzení pachatele, trestní stíhání a možnost odnětí svobody má na pachatele stejné preventivní výchovné účinky jako samotný trest odnětí svobody (Sotolář, 2000, str. 276).

Poslední kategorií jsou opatření, které umožňují odstoupit od uložení trestu odnětí svobody nebo jiné sankce (Kuchta J., Válková H., 2012, s. 215).

Opuštění od potrestání

Vychází ze stejného principu jako opuštění od potrestání s dohledem a to, že v některých případech, že k nápravě odsouzeného stačí skutečnost, že byl odsouzený za trestný čin jím vykonaný stíhán, uznán vinným a poté mu hrozilo uložení výkonu trestu. Jde o jakousi formu výchovného aspektu. Podmínky opuštění jsou takové, že pachatel spáchal trestný čin menší nebezpečnosti pro společnost, činu spáchaného lituje a projevuje celkovou snahu o nápravě, což vzhledem k trestnému činu stačí. Rozdíl v opuštění od potrestání a opuštění od potrestání s dohledem tkví pouze v podmínce, že u druhé možnosti je stanoven považuje-li to soud za potřebné, nutný dohled se záminkou sledovat pachatelovo chování (www.epravo.cz).

Závazek soudu (stanovení podmínky), jehož základním principem je prohlášení učiněné během soudního řízení, že se bude po dobu stanovenou soudem řádně chovat. V případě že podmínku stanovenou soudem splní, může soud upustit od jeho potrestání (Kuchta J., Válková H., 2012, s. 215).

Důkazem neustále rozšiřování zavádí nový trestní zákoník dva nové druhy trestů:

Trest domácího vězení stanoví soud odsouzenému povinnost zdržovat se v době, kterou soudem stanovené v přesně určeném obydlí. Odsouzený může prostor opustit pouze v případě výkonu zaměstnání, k péči o nezletilé dítě a vyřízení osobních záležitostí (nákupy). Cílem tohoto typu trestu je zachování pracovních, rodinných vazeb a snížení nákladů, které jsou jednoznačně nižší než TOS. Tento typ trestu je v České republice platný od 1. 1. 2010 (Šámal P., Kratochvíl V., 2012, s. 819).

Kompetencí sociálního pracovníka v Probační a Mediační službě je podání návrhu soudu před rozhodnutím věci relevantní informace k možnosti tento trest uložit a následně nato zabezpečit jeho fungování namátkovou kontrolou odsouzených. Nejedná se o pouze izolaci jedince, nýbrž i o nástroj, který by tyto pachatele vedl ke změně jejich postojů, snížil rizika recidivy a způsob vedení k plnění povinností s tímto trestem spojené (Čadová, 2010, str. 17).

Trest zákazu vstupu na kulturní, společenské nebo sportovní akce. Účelem tohoto opatření je zabránit diváckým násilníkům (známým výtržníkům) k páčání dalších výtržností na určených akcích. Označujeme jej za boj proti extremismu (<http://www.mvcr.cz>).

Zákaz činnosti

Zabývá se jím §73 a §74 trestního zákoníku. Slouží k zabránění páčání další trestné činnosti pachatele, který vykonává nebo zastává určité zaměstnání, ke kterému je nutné mít určité povolení nebo jehož výkon upravují určité právní předpisy. Trest zákazu činnosti je možné udělit na 1 až 10 let. Jde např. o řízení motorových vozidel. Po výkonu trestu je na pachatele pohlíženo jako na někoho, kdo nebyl odsouzen (Sotolář, 2000, str. 354).

Zákaz pobytu

Jedná se o jeden z mála trestů, který omezuje svobodu pohybu a pobytu pachatelů, kterou jinak zaručuje Listina základních práv a svobod. Vzniká za účelem omezení pohybu pachatele, který ohrožuje bezpečnost státu, udržení veřejného pořádku, ochrana zdraví a práv a svobod druhých. Jeho podstatou je omezit pachatele v pobytu na určeném místě či obvodě po dobu vykonávání trestu. Uloží se za činy jejich nejvyšší

hranice není vyšší, jak 3 roky. Výměra trestu může být v rozmezí 1 – 10 let (Sotolář, 2000, str. 359).

1.3.3 Ochranná opatření

Takové specifické právní následky trestného činu nebo činu jinak trestného, které svým výkonem slouží k ochraně duševního, mravního a sociálního vývoje a ochrany společnosti před riziky spáchanými trestnými činy, nejčastěji mladistvými. Hlavním důvodem jejich vykonávání je spíše prevence, proto se nejčastěji využívají její terapeutické, výchovné a zabezpečovací složky, které slouží k nápravě. Tyto opatření ukládá soud na základě zákona nejen trestným osobám, ale také osobám, které z důvodu nepřičetnosti nebo nízkého věku nejsou trestně odpovědné. Je to forma omezení svobody jedince, která není záměrem ochranného opatření, ale jen nevyhnutelným účinkem. Stejně jako pro tresty zde platí zásada obsažená v Listině základních práv a svobod: „*žádný zločin, žádná vina bez zákona*“ – *nullum crimen, nulla poena sine lege* (<http://pravniradce.ihned.cz>)

Ochranná opatření a trest mají pár společných znaků. Jsou vynucena státní mocí, pachateli hrozí újma a omezení jeho práv. Výkon ochranných opatření není možné promlčet, zahladit a ani nemůže dojít k prominutím prezidenta republiky formou amnestie. V §98 - §104 Zákona č. 40/2010 Sb., Trestního zákoníku jsou uvedena následující ochranná opatření

- Ochranná výchova
- Ochranné léčení
- Ochranná detence
- Zabrání věcí nebo jiné majetkové hodnoty

Jako jediná ochranná výchova lze uložit pouze mladistvému. U ostatních uvedených forem ji můžeme uložit jak mladistvému tak dospělému člověku.

Ochranná výchova může být uložena mladistvému v trestním řízení soudem v případě že (<http://pravniradce.ihned.cz>). :

- Není o jeho výchovu řádně postaráno
- Byla jeho výchova zanedbávána.

1.4 Probační a mediační služba ČR

Poslední kapitola slouží k popsání zprostředkovatele Alternativních trestů v ČR. Slouží také k popsání místa, kde byla vykonána empirická část výzkumu.

Historie

Probační a mediační služba je v systému justice poměrně nový pojem. Rozvoj a vznik byly ovlivňovány širšími souvislostmi společnosti a politiky naší země. Jako vykročení směrem k dnešnímu stavu, ve kterém se PMS nachází, hrála významnou roli tradice sociální práce a pomáhajících profesí. V šedesátých letech 20. století byl vytvořen systém sociálně-výchovných prvků při práci s pachateli trestných činů. Do této skupiny patří pozice sociálních kurátorů, kurátorů pro děti a mládež a práce ve věznicích s pachateli trestných činů (Matoušek O, 2005, s. 287-289). Tyto aktivity byly zaměřené především na odstranění původů původu trestných činů (Štern, 2010, s. 10).

S pádem komunistického režimu, kterým byla u nás sociální politika téměř utlačena, vypluly na povrch i nedostatky, které měl i v oblasti trestní politiky. I přes velkou snahu, docházelo k nárůstu kriminality a to hlavně v případech, kdy se jednalo o drobné zločiny (Štern, 2010, s. 11).

Významnou úlohu ve vývoji trestní politiky České republiky sehrál rok 1989. V tomto došlo k celkové reformě, která vedla k humanizaci justice i ve vězeňském systému, rozšíření škály trestů i opatření a také byla věnována větší pozornost poškozené osobě v trestním řízení. Velmi důležitou známkou prosazení probace a mediaci u nás, můžeme považovat vzniklé novely trestněprávních předpisů, jež přispěli ke vzniku řady nových institutů související s alternativami TOS, alternativami potrestání a odklonů od klasického trestní řízení. Uskutečnění těchto trestů staví na prvcích probace a mediaci. Vznik PMS a jeho základní koncepci do značné míry ovlivnilo založení katedry sociální práce na filozofické fakultě UK v roce 1994. Významným obdobím k celkovému rozvoji PMS bylo usnesení vlády č. 341 v roce 1994, které zajistilo zřízení míst probačních úředníků na soudech k 1. 1. 1996 (Matoušek O, 2005, s. 287-289).

Rok 1994 byl významný i pro neziskovou sféru v oblasti probace a mediaci, Sdružení pro probaci a mediaci v justici, nově pod názvem RUBIKON Centrum, o. s. Jedná se o nestátní neziskovou organizaci v oblasti prevence kriminality a řešení následků trestných činů, které jsou označovány jako nepříznivé. Tato organizace z ekonomického hlediska zaměstnává osoby s kriminální minulostí, tímto činem minimalizuje zatížení systému sociálních dávek, snižuje riziko recidivy. Snaží se o budování bezpečného prostředí, tím, že se snaží tyto lidi začleňovat, nikoliv izolovat. Staví na principu, že každý si zaslouží druhou šanci (Hasmanová L., 2012, str. 35 – 36).

Podle zákona č.257/2000 Sb., o Probační a mediační službě české republiky vznikla v roce 2001 první státní instituce, která má celorepublikovou působnost a je pověřena výkonem probace a mediaci na našem území. PMS se díky tomuto zákonu a řadě pokusů, začala začleňovat do systému justiční praxe. V neposlední řadě je třeba zmínit i přijetí zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který se zabývá proviněními, které vykonali mladiství, osoby mladší osmnácti let. Tento zákon zaručuje PMS možnost přípravy, uložení a zajištění výkonu trestních, výchovných a ochranných opatření (Matoušek O, 2005, s. 287-289). Probační a mediační služba (dále jen PMS) je specifická sociální služba, která působí v rámci Ministerstva spravedlnosti České republiky.

Probaci rozumíme službu, která vykonává dohled nad obviněným, kontrolu trestu, které nejsou spojeny s TOS, individuální pomoc pachateli a jeho následné motivování, aby vedl život, který uznává společnost jako řádný, vyhověl by podmínkám stanovených soudem nebo státním zástupcem a tím by došlo k nápravě společenských i právních vztahů (Matoušek O, 2005, s. 283).

Mediace v obecném slova smyslu znamená alternativní metodu řešení sporu, ve kterém hlavní úlohu sehrává tzv. mediátor, tedy osoba, která zaujímá vyvážený postoj k oběma stranám (straně obviněného i straně oběti) a snaží se nalézt přijatelné řešení situace, ve kterých se oba objekty nacházejí, s cílem tyto dva vztahy urovnat (Matoušek O, 2005, s. 283). Důležitou podmínkou v tomto vztahu je nehodnotící postoj samotného mediátora, ale i cíl. Cílem je, jak jsem již zmínila, nalezení přijatelného řešení situace obou stran. Nejlépe je toto řešení vypracováno, když ho navrhnou tyto dvě strany. Mediátor v této fázi pouze napomáhá, motivuje (<http://www.eeoc.gov>).

Mediací v trestním řízení se rozumí mimosoudní jednání, jehož smyslem je vyřešení konfliktu mezi poškozenou osobou a obviněným. Cílem je rovněž urovnání konfliktu v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provést jen v případě, že souhlasí obě strany (Matoušek O, 2005, s. 283).

Cílové skupiny

Mezi cílové skupiny PMS jsou osoby, které spáchali nějaký trestný čin a díky němu se dostali do konfliktu se zákonem a osoby, které byli tímto trestním činem poškozeni. V rámci PMS jsou užívány termíny jako klient obviněný a klient poškozený.

Cíle

- Činnost PMS se zaměřuje na takové činnosti, aby splňovala následující cíle (Matoušek O, 2005, s. 288-289):
 1. Integraci obviněného do společnosti bez dalšího porušování zákonů. Usiluje o seberealizaci a uplatnění ve společnosti jako takové.
 2. Participace poškozeného usiluje o zapojení obviněného do „procesu“ podílení se na odškodnění za spáchaný trestný čin. Nezahrnujeme sem pouze finanční odškodnění, ale i obnovu pocitu bezpečí, integrity a důvěry v právní systém spravedlnosti.
 3. Ochrana společnosti, tedy PMS se zaměřuje na řešení konfliktů a možných rizik spojených s trestním řízením, které by mohlo společnost negativně ovlivnit, formou ukládání alternativních trestů a ochranných opatření.

Zásady a principy činnosti pracovníků PMS

- Důstojné jednání při práci s klienty musí splňovat lidská práva a svobodu jedinců.
- Postupy pracovníků musí být v souladu se zákonem.
- Přiměřenost intervence
- Transparentnost (srozumitelnost) zajišťovanou jak orgánům v trestním řízení o průběhu práce s klienty tak klientům, kteří se v trestním řízení ocitli.
- Individuální přístup ke všem klientům z hlediska zájmů, potřeb a okolnostem případu.
- Včasná intervence
- Vyvážený přístup k zájmům a potřebám obviněného, pachatele, ale i společnosti.

- Motivace klientů v aktivním přístupu a účasti klientů při řešení následků trestné činnosti (Matoušek O, 2005, s. 288-289).

1.4.1 Probační činnost

Pojem probace pochází z latinského slova a znamená zkoušení ověřování. V zákoně o PMS je probace definována jako organizování a vykonávání dohledu v trestním řízení. Hovoříme vždy o výkonu dohledu nad obviněným v souvislosti s kontrolou výkonu trestu, kdy jedinci není odejmuta svoboda. Probační úředník je ve funkci kontroly výkonu, ale i kontroly uložených povinností, omezení, ale sledování jedincova chování ve zkušební době propuštění z výkonu trestu, zde mluvíme o tzv. probačním dohledu. Dále probační úředník poskytuje jedinci následnou pomoc a dostatečnou motivaci, aby byl schopen plně fungovat ve společnosti. Důležitou roli v probační činnosti zastává probační plán. Jedná se o dokument, ve kterém si probační úředník, na základě soudu stanovených povinností a omezení stanoví, jakými kroky se budou společně s pachatelem trestného činu zabývat, aby byl jedinec schopen řádně fungovat ve společnosti. Každý krok se plní v předem stanovených termínech a je měřitelný (Štern, 2010, s. 103).

Patří sem například povinnosti, které jsou obsažené v §51 trestního zákoníku:

- Nabít vhodnou kvalifikaci formou výcviku.
- Podrobit se programu sociálního výcviku a převýchovy vyhovujícímu jedinci.
- Podrobit se léčbě závislosti na návykových látkách, kdy soud nestanoví ochranné léčení.
- Podrobit se vhodným psychologickým programům.
- Zdržet se neoprávněných návštěv nevhodného prostředí.
- Zdržet se neoprávněných zásahů do práv jiných osob.
- Zdržet se neoprávněných návštěv heren, kdy jedinci hrozí ohrožení hazardními hrami.
- Uhradit jakoukoliv dlužnou částku, např. výživné.
- Veřejně se omluvit oběti trestného činu.
- Poskytnout oběti přiměřené zadostiučinění.

Je třeba zmínit i pojem *Parole*. Pojem pochází z francouzštiny a v celém znění *donn ma parole*, znamená, dávám své slovo. Tento pojem je užíván v případě, kdy pachatel trestného činu je propuštěn na svobodu za určitých podmínek, např.

polepšení pachatele nebo po vykonání poloviny trestu. V případech, kdy je pachatel nebezpečný, může žádat o prominutí trestu po dvou třetinách trestu. V těchto případech soud udělí jednu ze tří podmínek, které jsou obdobou alternativních trestů (zdržovat se v urč. Dnech a době doma, vykonávat práci prospěšnou obcím, státu apod nebo dát určitou částku peněz na pomoc obětem trestné činnosti (Štern, 2010, s. 103).

1.4.2 Mediační činnost

Mediační činnost již byla zmíněna výše. Ve zkratce se jedná o postupy pracovníků PMS ve zmírnění sporu mezi pachatelem trestného činu a poškozeným formou přímého setkání. Mediátor vždy musí respektovat tzv. presumpci neviny a postupovat tak, aby nepoškodil ani jednu stranu a působil nestranně. Úkolem mediátora je vytvořit takové prostředí, ve kterém musí být zajištěna pozornost oběma stranám a aby se zde obě strany cítily bezpečně. Mediátor si musí dávat pozor na možné zmanipulování případu z jedné strany přítomných. Hlavním předpokladem k vykonání mediace je přiznání pachatele trestného činu a jeho ochota čin napravit. Mediace je taky vhodné využít v případě, že se obě strany znaly již před spáchaným činem, např. sousedé. Cílem mediace je dohoda, která má většinou písemnou podobu a upravují se v ní vzájemné závazky povinnosti obou stran (Štern, 2010, s. 40).

1.4.3 Charakteristika PMS v ČR

Činnost PMS vychází ze spolupráce dvou profesí a to trestního práva a sociální práce. PMS vychází z výše uvedených principů a cílů uvedených výše. Její sídlo je v Praze. Ústředním orgánem je Ministerstvo spravedlnosti České republiky, které na činnost dohlíží a zajišťuje její chod. Činnost jako taková se dělí na 74 středisek (podle působnosti okresních soudů České republiky) s ředitelstvím v Praze. Ředitelem je jmenovaná osoba, kterou stanoví ministr spravedlnosti podle příslušných předpisů. Funkce ředitele jsou zastupovat ji navenek, jednat jejím jménem, zajišťovat fungování PMS po stránce finanční, organizační, personální a hospodářské. Samostatná střediska působí v souladu s okresními soudy nebo na úrovni městských a obvodních soudů. Činností PMS v již zmíněných střediscích, jsou odpovědní probační úředníci a asistenti, kteří musí mít odbornou kvalifikaci a vzdělání (Štern, 2010, s. 40).

Veškeré činnosti, které PMS nabízí, jsou hrazeny státem, jelikož se jedná o organizační složku státu. Jsou tedy poskytovány zcela zdarma. Probačním úředníkem

je sociální pracovník, který se orientuje v oblasti trestní justice. Podle zákona splňuje všechny kvalifikační předpoklady v absolvování vysoké školy, oboru humanitního, dále také musí mít splněný zvláštní kurz na rozšíření právnických a komunikačních znalostí a dovedností. Jeho povinností je být aktivní v probíhajícím trestním řízení a musí pracovat jak s obviněným tak poškozeným (<http://www.nicm.cz>)

Sociální práce v PMS

Hlavní metodou sociální práce v PMS je tzv. casework, individuální práce s klientem jak s obviněným tak poškozeným. V rámci mediace plní funkci zprostředkovatelů dvou stran, obviněného a poškozeného. V ojedinělých případech je možnost povolit přítomnost i dalším osobám (obhájce, rodiče mladistvého delikventa, jiné blízké osoby). Sociální pracovník působí i jako koordinátor práce s klientem, jako manažer případu. Činnosti PMS podle standardů metodického postupu, které byly schváleny v březnu 2004 ministrem spravedlnosti, se dělí na 4 fáze (Matoušek, 2005, str. 289):

1. Přípravné řízení a řízení před soudem. V této části se usiluje o vyřešení konfliktu následkem trestné činnosti jedince. Patří sem organizace, zajištění efektivního a důstojného výkonu alternativních trestů a ochranných opatření s důrazem na hájení zájmu dané komunity, poškozeného a ochraně a prostředků k zajištění efektivní prevence kriminality. V této fázi se využívá mediace v trestných věcech. Při náhradě vazby dohledem zahájí PMS spolupráci s odsouzeným ještě před opuštěním vazby.
2. Probace má v rámci PMS zprostředkovat efektivní výkon alternativních trestů spojených s dohledem.
3. Obecně prospěšné práce
4. Parole se připravuje na základě dokladů pro možnost podmíněného propuštění odsouzeného s dohledem, který uloží pachateli formou individuálních konzultací s odsouzeným. Tyto podklady musí obsahovat taková opatření, která budou vézt k minimalizaci opakování jakékoliv trestné činnosti odsouzeného. Hlavním úkolem je zajistit ochranu společnosti a napomoci mu v začlenění se do společnosti, způsobem odpovídajícím ve společnosti za řádný (Matoušek, 2005, s. 289 – 298).

Podle rozdělení těchto činností je v přípravném řízení a řízením před soudem, více jak 40% případů. Zbývajících 60% PMS poté působí v jejím vykonávacím řízení, tzn. po rozhodnutí soudu, kdy je odpovědná za výkon trestu vykonávajícího odsouzeného na svobodě, tedy zbylé fáze 2,3,4 výše. V roce 2011 bylo evidováno 27 150 případů, z toho 14% patří do činnosti prováděné v souvislosti s řešením kriminality mládeže

2 Výzkumná část

Hlavní náplní mé empirické části je na základě stanoveného cíle, upřesnit výzkumné otázky tak, aby naplnily požadovaný cíl. Její součástí je popsání metody výzkumu, včetně techniky sběru dat, výzkumného vzorku, analýzy dat, její následné zpracování a v poslední řadě interpretace získaných dat s diskuzí.

2.1 Cíl výzkumu

Původním cílem mé praktické části, jak bylo naznačeno již v úvodu práce, bylo lépe porozumět tomu, jak je samotný výkon alternativního trestu prožíván, ale v důsledku amnestie vydané k 1.1 2013 prezidentem republiky (viz níže), jej nebylo možné naplnit. Dále se tedy práce orientuje na pocity při uložení alternativního trestu, jak je pachateli trestných činů tento způsob trestů hodnocen, jak vnímají přesahy do jejich dalšího života.

2.2 Výzkumná otázka

Výzkumná otázka je rozdělena na hlavní a dílčí výzkumnou otázku. Hlavní otázka se zabývá prožíváním výkonu alternativního trestu, včetně jeho hodnocení. Dílčí výzkumná otázka se orientuje spíše na sociální oblast těchto trestů. Zda pachatele vykonání činu jakýmkoliv způsobem ovlivnilo, zda vnímají nějaký přesah do jejich dalšího života.

Hlavní otázka: Jak odsouzení za spáchaný trestný čin vnímají uložení alternativního trestu a jak samotný výkon prožívají?

Dílčí otázka: Mělo vykonání, uložení trestu podle samotných pachatelů, za spáchaný trestný čin na ně samotné nějaký sociální dopad?

2.3 Výzkumný vzorek

Pro tento výzkum nebylo příliš jednoduché sehnat samotné respondenty. Výzkum byl proveden na Probační a mediační službě v Olomouci v rozmezí od 27 – 31. 5. 2013. Nebylo možné přesně vymezit, o jakou přesnou cílovou skupinu by se měl výzkum opírat, jelikož v důsledku vydání Amnestie prezidentem republiky k 1. 1. 2013 došlo k velkému poklesu odsouzených, kterým jejich trest byl prominut. Jak jsem již vysvětlovala výše, amnestie byla udělena osobám, kterým byl uložen maximální trest

do výše dvou let, tudíž se amnestie týkala i alternativních trestů. Výzkumný vzorek byl tedy stanoven tak, že se musí jednat o pachatele trestných činů, kterým byl uložen jakýkoliv alternativní trest. Polostrukturované interview bylo vedeno se čtyřmi respondenty.

Respondent číslo 1 (R1) – muž, 25 let. Tento muž spáchal více činů již v dřívější době. Respondent dostal 4 roky TOS. Po polovině trestu byl propuštěn na svobodu s podmínkou dohledu probačního úředníka. Jedná se o typ podmíněčné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (ve většině případů za dobré chování). Respondent se podílel na loupeži, vydírání a omezování osobní svobody.

Respondent číslo 2 (R2) – muž, 31 let. Několikrát odsouzen na TOS, převážně vždy za loupež, výtržnictví, výrobu a distribuci drog. Jedná se uživatele drog. Alternativní trest obecně prospěšných prací 300 hodin mu byl uložen za drobou krádež a výtržnictví. U tohoto respondenta soud rozhodoval mezi obecně prospěšnými pracemi nebo domácím vězením. Kvůli nedostatečnému bytovému a finančnímu zázemí mu byl nakonec udělen trest obecně prospěšných prací.

Respondent číslo 3 (R3) – muž, 54 let. Spáchaný čin poškození věřitele, podle uživatele neúmyslné, ale soud tohle tvrzení neprokázal. Respondentovi byly uloženy obecně prospěšné práce, včetně 5 let zákazu činnosti a dohledu probačního úředníka.

Respondent číslo 4 (R4) – muž, 24 let. Neplnění vyživovací povinnosti. Podmíněčné odsouzení k TOS.

2.4 Metodologie výzkumu

Výzkum byl prováděn pomocí kvalitativního výzkumu, který Hendl (2005, s. 50) definuje jako: „*proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému.*“

Dalším náhledem na kvalitativní výzkum podle Miroslava Dismana. Jedná se nenumerné šetření a interpretaci sociální reality s cílem odhalit význam sdělovaných informací. Výsledkem výzkumných činností jsou nové hypotézy, nové porozumění a vytváření teorií. Pro identifikaci definice, co je to kvalitativní výzkum, jsou nám nápomocné následující pojmy, které charakterizují výzkum

jako takový. Mezi klíčová slova patří jedinečnost, neopakovatelnost, kontextuálnost, procesuálnost¹, historičnost a dynamika. Dále sem patří ještě reflexibilita, která znamená, že výzkumník se určitým způsobem na procesu podílí, a když nechť, proces ovlivňuje, ale sám je jím ovlivňován (MIOVSKY, 2005, s. 16-18).

Zvolená technika byla polostrukturované interview. Jedná se o jednu z nejrozšířenějších metod sběru dat, která se vyznačuje vytvoření si určitého schématu tzv. jádra interview, kterého se tazatel musí držet. Pořadí a formu otázek si musí tazatel zaměňovat podle potřeby. Jedinou závazností je, aby tazatel splnil stanové schéma a zodpověděl všechny otázky. K tomuto typu výzkumu byla využívána pomůcka záznamového archu, kde byly zaznamenány údaje typu pohlaví, věk, pocity apod.

Struktura informací, která byla jádrem polostrukturovaného interview:

- Spáchaný čin
- Uložený trest
- Délka trestu²
- Pocity spjaté s trestným činem a jeho hodnocení
- Spokojenost s rozsudkem
- Reakce okolí
- Ovlivnění trestem – sociální dopad na respondenta
- Vnímání činu a trestu teď

Rozhovor se tedy skládal otázek, které byly formulovány na základě výše zmíněných okruhů. V průběhu rozhovoru byly ukládány i doplňující otázky, které objasňovaly danou otázku.

¹ Fenomén, který zkoumáme nějak vznikl, vyvíjel se a zanikl.

² V případě, že se nejednalo o peněžitý trest

2.5 Reflexe sběru dat

Technikou mé práce bylo polostrukturované interview s klienty Probační a mediační služby v Olomouci. Po domluvě s pracovníky jsem prováděla rozhovory s klienty, kteří byli ochotni vézt rozhovory na dané téma. S rozhovory byl veliký problém, jelikož klienti, kteří trest museli vykonávat, byli téměř vždy trošku zklamání, že právě jim nebyla udělena amnestie (informace o udělené amnestie výše). Původně jsem měla domluvených, respektive pracovníce měli vytipovaných několik klientů, o kterých si mysleli, že by na rozhovor semnou mohli přistoupit, devět klientů. Bohužel z devíti klientů, dorazila ani ne polovina, což jsou právě moji čtyři respondenti. Když jsem se snažila domluvit další rozhovory na další týdny, pracovníci byli buď zaneprázdněni, nebo neměli schůzky s klienty, kteří by na rozhovory přistoupili. Musela jsem se tedy spokojit s tímto omezeným množstvím.

Hlavním problémem, který se objevil ve všech případech a který ovlivnil celou práci, bylo, že ani jeden z odsouzených ještě nezačal trest vykonávat. Proto jsem se nemohla dopátrat odpovědi, jak je tento trest samotnými pachateli trestných činů prožíván. Musela jsem se tedy spokojit s tímto vzorkem a dalšími zodpovězenými cíly této práce.

Vždy pracovník PMS řešil daný trest s klientem a poté mi jej dovedl do mé kanceláře, kterou jsem měla vyhrazenou právě na tyto rozhovory. Klienti byli všichni velice vstřícní a usměvaví. Rozhovory probíhaly představením, podáním rukou ve všech případech. Poté jsem klientům vysvětlila za jakým účelem, je rozhovor veden, jeho anonymitu a také samotnou délku trvání. Vždy jsem klientovi naznačila, že rozhovor nebude příliš dlouhý, že bude trvat něco okolo dvaceti minut, záleží zcela na něm. Pracovnice mě upozornily, že je třeba, abych klienty moc rozhovory nezatěžovala a nevystrašila je, aby dorazili i příště. Bohužel k tomuto zatížení nemohlo ani dojít, jelikož samotní klienti odpovídali velice stručně a rychle, tak, že nebylo možné stanovených dvaceti minut ani dosáhnout. Klientům byla vždy uložena otázka a oni na ni ihned odpověděli. Někdy byla jejich odpověď tak strohá, že jsem další otázku podle jejich reakce ani nepodávala.

Abych to shrnula, klienti byli velice milí, vždy po konci rozhovoru mi řekli, že jim byl rozhovor příjemný, i když byl na dané téma a že mi velice rádi pomohli. Díky jejich

ochotě a pomoci, jsem mohla vykonat stanovené rozhovory, a já si jejich pomoci nesmírně vážím.

2.6 Analýza dat

Tak jak bylo řečeno již výše v metodologii výzkumu, analýza dat probíhá za pomoci polostrukturovaného interview se čtyřmi respondenty, jejich hlavními okruhy dotazování bylo prožívání alternativního trestu, hodnocení a reakce okolí s přesahem do budoucnosti, která se vztahuje k cíli práce.

Analytická část je rozdělena na čtyři části, které se zabývají daným okruhy. Tyto části jsou výsledkem jednotlivých fází rozhovorů s respondenty. První až třetí okruh dotazování je uveden v kapitole výzkumný vzorek, který nám slouží k popsání každého z respondentů. V analytické části začíná první kapitola Pocity spjaté s trestným činem. Druhá část se věnuje hodnocení daným alternativního trestu pachatelem. Třetí část se věnuje spokojenosti s rozsudkem. Čtvrtá část se zabývá reakcí okolí. Poslední část rozebírá, zda respondenta nějakým způsobem čin a trest ovlivnil, jaký to má na něj sociální dopad a jak to vnímá teď.

2.6.1 Pocity spjaté s trestným činem (po spáchání, uložení, vykonání)

Prvním tématem, které bylo vedeno s respondenty ihned po základním uvedení rozhovoru, do kterého patřilo představení obou stran, obeznámení s účelem výzkumu a jeho anonymitou, bylo, jaký trestný čin spáchali a jaký jim za něj byl uložen trest. Následně nato se s respondenty otevřelo hned první téma. Původním cílem bylo zjištění, jak prožívali pachatelé trestných činů samotné vykonávání alternativního trestu. Bohužel z důvodu, který byl uveden již výše, nebylo možné tuto odpověď získat, jelikož ani jeden z tázaných bohužel neměl alternativní trest vykonán a nebyl ani v jeho výkonu. Proto jim byla uložena otázka podobného typu, jaký měli pocit, když jim byl uložený trest oznámen.

Byly zde ukládány i otázky, jestli jeho uložení berou jako náhradu trestu odnětí svobody. Tato otázka byla uložena jen jednomu z respondentů (R1), který si splnil trest odnětí svobody s délkou trvání dvou let a na zbylé dva roky byl podmíněčně propuštěn s dohledem probačního úředníka. U dalších respondentů nebyla návaznost na tuto otázku.

Respondent č. 1 stručně odpověděl: „*Když mě odsoudili naposled, tak jsem měl radost, protože jsem čekal 8 let, chápete.*“ (R1)

„No byl jsem právě překvapen a potěšen no. No já jsem zatím měl jen tresty odnětí svobody, do ostrahy.“ (R2)

„No mám z toho pocit, že budu vlastně dělat 300 hodin a budu dělat normálně na směny od 6 až do 4, zadarmo. Právě to a k tomu jenom na podpoře, takže to bude zajímavý no.“ (R2)

„Ehm, řekl bych, že to nebylo ani to ani to. Nebyl jsem pohoršen ani potěšen. Bral jsem to, že se stala nějaká věc a za tudle věc neeee, řekněme, že to v podstatě nějaká něco ve smyslu odměna. Byla to negativní odměna. Samozřejmě já jsem si nebyl vědom, že bych tu věc spáchal úmyslně, protože se jednalo o z mé strany skutečně o neúmyslný čin, ale bohužel ta škoda vznikla a díky tomu, že ta škoda vznikla, to v podstatě byl ten trest, který jsem bral jako bohužel adekvátní. I když jsem myslela, že jsem to nespáchal úplně já nebo, že to všechno neleželo na mě, ale odsouzen jsem zato byl já.“ (R3)

„Byl jsem rád, že nemusím do lochu.“ (R4)

„To se nedá ničím nahradit. To nenahradíte ničím. Jste rádi, že vidíte rodinu každé měsíce jednou nebo dvakrát. To nejde ničím nahradit, tu svobodu už ničím nevrátíte. To už je ztracený, to už je pryč, rozumíte.“ (R1)

Tato část má vesměs jasné výsledky. Respondenti č. 1, 2 a 4 jeví jasné známky radosti, tvrdí, že byli potěšeni, měli radost. Respondent číslo 3 nebyl potěšen ani rozzloben, jeho odpověď byla rozsáhlejší, nakonec shrnul svoji výpověď a označil formu trestu jako adekvátní a pozitivnější formu trestu. Z výsledků tedy je zřejmé, že tázaní respondenti hodnotí alternativní trest a jeho udělení pozitivně. Dále zde byly uvedené otázky, které měly spíše formu individuální a byly vždy položeny jen jednomu z tázaných. Byly zde reakce na teprve výkon alternativního trestu. Respondent ačkoliv uložení trestu hodnotil pozitivně, sám si nedokáže představit, jak bude jeho život nadále probíhat, jelikož bude Obecně prospěšné práce vykonávat několik hodin denně, tudíž bude muset být závislý pouze na dávkách. Další otázka zde byla, jaké měl tázaný pocity, když si uvědomil, jaký čin spáchal. Respondent se vyjádřil, že činu začal litovat teprve, až ho chytli. Dalších respondentů nebylo adekvátní se zeptat vzhledem ke spáchanému činu nebo odpovídání. Bohužel nebylo možné zhodnotit, jak jednotliví respondenti prožívají alternativní trest, je zde myšlen jeho výkon, jelikož ani jeden z respondentů trest ještě nevykonával.

2.6.2 Hodnocení alternativního trestu

Další částí rozhovoru bylo hodnocení alternativního trestu samotnými pachateli. Otázka byla u jednotlivých klientů položena vždy, někdy však na konci někdy na začátku, s ohledem na kontext a průběh rozhovoru. Někteří byli schopni trest porovnat i s TOS, někteří ne.

„Určitě ponaučení a dobrá zkušenost.“ (R1)

„Pozitivně, protože jsem to vůbec nečekal, že by mě to mohli dát. Já jsem, že už půjdu. Já si myslím, že to má určitě něco do sebe.“ (R2)

„Berme to, že v tom směru, že se nejedná o odnětí svobody, je to určitě pozitivita, protože samozřejmě chápu, že pokud se stane nějaký průšvih, kterej tu společnost nebo v podstatě toho věřitele nějakým způsobem poškodí, tak chápu, že ať je v tom úmysl nebo ne tak tam určitě k nějakému poškození došlo. A zato se určitě trestat musí a to chápu, že se tohle stát může a zase si myslím, že u tohoto typu těch trestů nebo u tohoto typu těch problému, co vznikli, což vlastně ten problém, ten problém může nastat kdykoliv u kohokoliv v kterémkoliv obchodním styku, tak já беру tu alternativu, jako řekněme rozumnější než to kdybych strávil roky v kriminále.“ (R3)

„Rozhodně kladně, nechtěl bych do lochu a teď už vím, že takovou blbost už neudělám.“ (R4)

V této fázi se respondenti ve svých odpovědích téměř shodli. Alternativní trest byl souhrnem mnoha odpovědí, které alternativní trest označovaly jako jisté ponaučení, dobrou zkušenost, pozitivum, formu alternativy. Celkově lze shrnout jejich tvrzení, jako kladné. Vyjádřením jednoho z klientů také jako *„má to něco do sebe.“*

2.6.3 Reakce okolí

Tato část se zaměřuje na reakci okolí na spáchaný trestný čin a s ním uložený alternativní trest. Okolí zde bylo definováno jako rodina, přátelé, ale i sousedi nebo lidé naopak odsuzující, nepřátelští vůči respondentovi.

„No rozhodně, bylo to všechno takový nečekaný, plakali, pomáhali mi.“ (R1)

„Kamarádi z toho taky nechápali, že jsem to mohl takto dostat. Byli potěšeni.“ (R2)

„To hodnocení je vcelku jednoduché. To vy do té bakalářské práce klidně můžete napsat. Z mého pohledu to mělo obrovské pozitivum, protože konečně jsem skutečně dokázal rozdělit lidi. To znamená na ty lidi, co jsou skutečně loajální přímí charakterní a kamarádští a potom na ty jako. A můžu Vám říct, že vzhledem k tomu, že jsem podnikal, myslím si, že jsem úspěšně podnikal, tak skutečně když jsem tzv v uvozovkách byl na vrcholu, tak jsem skutečně měl kamarádů a přátel mraky a miliardy. No a samozřejmě když se stane tady takhle věc, tak potom Vám stačí možná i prsty jedné ruky. Takže i přes ten průšvih, který tam byl tak v tomto směru to vnímám velmi pozitivně, protože jsem si vlastně jednoznačně udělal obrázek o charakteru lidí.“ (R3)

„Jo byli nadšeni, Teda za čin moc ne. Nevím, proč jsem to vlastně udělal, ale teď jsem dostal druhou šanci.“ (R4)

Reakce okolí byla taky téměř shodná. Okolí tenhle typ nečekalo, ať už proto, že se respondenti trestných činů dopouštějí vícekrát nebo proto, že byl spáchaný čin více závažný. Jeden z respondentů dokonce díky spáchanému činu a trestu, který nebyl formou TOS, byl schopen rozdělit své okolí na lidi, co opravdu jsou jeho přátelé a ti co nejsou. Mohl by to jednoznačně zjistit, i kdyby byl ve vězení, nicméně tam by s tím nemohl nic dělat. Tady momentálně ví, komu pomoci a komu nikoliv právě v tuto chvíli.

2.6.4 Sociální dopad na klienta a jak to vnímá teď (alternativní trest, čin)

Poslední části rozhovoru bylo zjištění, zda klienta samotný čin, trest nějakým způsobem ať u kladně či záporně ovlivnil a jak to vnímá teď. U některých respondentů bylo možné položit otázku, zda by čin spáchali znovu či nikoliv. U těch kterých to nešlo položit, byl většinou důvod např. podobné odpovědi už dříve nebo malá komunikace. Vzhledem k rozdílným rozhovorům, zde byly otázky ukládány i jinou formou. Některým otázka byla uložena, jelikož vyplývala z kontextu u některých jsme se k dané otázce ani nedostali.

„Beru to jako dobrou tu, dobrou zkoušku do života. Jsem si prožil peklo. Ted' už mě nic jako jen tak nedokáže vyvít z míry. Naučil jsem se tam spoustu věcí.“ (R1)

„Ted' už bych to nespáchal, ted' jen kdyby někdo chtěl sáhnout na moji rodinu, tak bych do toho šel. Do toho bych šel rčitě, obránit rodinu, ale nic jinýho. Ted' kdyby mi někdo nabízel milión, dva, běž, pojd', uděláme kšeft. Nejdu. Radši budu doma.“ (R1)

„Né to určitě ne. Vždyť to byla úplná hloupost. To by strčili ty 4 roky do kapsy“ (R2)

„Ano to ovlivnění je tam veliké. Myslím si, že stylem, kterým jsem byl vychováván, jsem i přesto, že jsem ateista tak uznávám některé věci z bible a křesťanství a v tomto případě pomáhej bližnímu svému, to je moje motto. Někdy se to dá i vysvětlit jako naivita, jo to znamená, že když někdo potřebuje pomoc, tak já mu neváhám pomoci a když někdo jako potřebuje pomoc a já to nevím, tak mu taky pomůžu. A v tom je problém, Teď lidem, kteří si tu pomoc nezaslouží, pomáhat nebudu.“ (R3)

„Jo, už vím, že to přístě neudělám.“ (R4) ”

Poslední zkoumanou částí rozhovoru byl sociální dopad na klienta a jak čin a trest vnímá teď. Tázání ať už jakoukoliv otázkou odpověděli, že by svůj čin již nespáchali a svého činu litují. Jeden z respondentů odpověděl, že zasáhl jen, kdyby někdo sáhl na jeho rodinu, jinak by trestný čin už nepáchali. Celkově lze zhodnotit alternativní tresty pozitivně i v tomhle okruhu.

2.6.5 Diskuze

Tato podkapitola slouží k zamyšlení se nad danou problematikou, definování výzkumných otázek spjatými s výsledky, možnými spekulacemi a slabinami, které výzkum měl.

Výzkumná otázka byla rozdělena na hlavní a dílčí

Hlavní otázka: Jak odsouzení za spáchaný trestný čin prožívají alternativní trest a jak jej hodnotí?

Dílčí otázka: Mělo vykonání, uložení trestu na odsouzené za spáchaný trestný čin nějaký sociální dopad?

Hlavní otázka svůj účel splnila pouze z poloviny. Respondenti alternativní tresty hodnotí pozitivně, jako možnost nápravy, dobrou zkušenost. Otázka během rozhovoru byla splněna a všichni respondenti na ni odpověděli. Bohužel druhá část otázky nemohla být zodpovězena a svůj účel nemohla naplnit, jelikož ani jeden z tázaných ještě alternativní trest nevykonával, byl teprve ve fázi přípravy, kdy se s probačními úředníky domlouvali na jeho výkonu. Dílčí otázka zodpovězena byla, klienty uložení alternativního trestu ovlivnilo dobře, svého činu litují a už by jej podle jejich slov nespáchali. Nicméně v tomhle si myslím, tkví slabina toho výzkumu, jelikož je tohle pouze spekulace. Účelné by bylo, kdyby byl výzkum proveden až ke konci výkonu jejich trestů, protože teprve tehdy by jejich odpověď mohla být více závazná.

Nikdy si, ale nemůžeme být jisti, zda tázaní klienti opravdu splní požadované alternativní tresty bez jakéhokoliv problému a chyb, nicméně doufám, že jim uložení takového trestu alespoň trochu ukáže, že i ti co chybují, mohou dostat druhou šanci.

Závěr

Práce, jak vyplývá již z jejího názvu, se zabývá formami Alternativních trestů. Alternativní trest jako takový představuje individuální přístup k pachateli a možnost společensky žádanějšího způsobu řešení jeho trestného činu na svobodě bez negativních důsledků, které by na něj mohl mít trest odnětí svobody.

Skládá se dvou částí. První část tvoří teoretický rámec pro následné vedení polostrukturovaných rozhovorů se čtyřmi respondenty, kterým byl alternativní trest uložen. Teoretická část se skládá z několika kapitol. První tvoří kapitola Vymezení pojmů, která se skládá z hlavních pojmů spjatých s trestem. Druhou kapitolu tvoří restorativní justice, která je samotným základem alternativních trestů a na jejichž pilířích alternativní tresty stojí. Třetí a čtvrtou kapitolu tvoří již stěžení celé práce. Tvoří ji kapitoly Alternativních trestů, s jeho historií a dělením, které se vyskytují v mé praktické části. Poslední a ne málo důležitou kapitolu tvoří Probační a mediační služba, která tyto formy trestů zprostředkovává a v níž také byly vykonávané rozhovory s respondenty.

Původním cílem této práce bylo porozumět tomu, jak je samotný výkon alternativního trestu prožíván, jak je pachateli trestných činů tento způsob hodnocen a jak vnímají přesahy do jejich dalšího života.

Výsledkem mé práce je zjištění, že odsouzení hodnotí tuto formu trestu pozitivně, jako ponaučení, jakousi formu alternativy, která je přijatelnější než trest odnětí svobody. Vykonání trestu je ovlivnilo, poskytlo jim dobrou zkušenost a jakousi formu nápravy svého činu. Sociální dopad to na ně mělo takový, že tvrdí, že by svůj čin již znovu nespáchali, vedlo je to k uvědomění. Bohužel nebylo možné zjistit, jak prožívají přímo výkon alternativního trestu, jelikož ani jeden z tázaných respondentů výkon svého trestu ještě nezapočal.

Zkratky

TOS – trest odnětí svobody

UK – Univerzita Karlova

PMS – probační a mediační služba

CNS – centrální nervová soustava

Bibliografický seznam

Bibliografie

DIBLÍKOVÁ, Simona, KARABEC, Zdeněk, MACHÁČKOVÁ, Radka. (2000). Krátkodobé tresty odnětí svobody. Právní praxe. Praha: IKSP.

HOLÁ, L. (2011). Mediace v teorii a praxi. Praha: Grada.

HENDL, J. (2005). Kvalitativní výzkum. Praha: Portál.

JELÍNEK, J. (2009). Trestní právo hmotné. Praha: Leges.

KALMHOUT, M. Anton, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. (1997). Realizace alternativních trestů, některé zkušenosti západoevropských zemí. Právní rozhledy.

KARABEC, Z (2003). Koncept restorativní justice. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.

KUCHTA, J.; VÁLKOVÁ, H. (2005). Základy kriminologie a trestní politiky. Praha: C.H.BECK,

MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. (2003). Mládež a delikvence. Praha: Portál.

MATOUŠEK, O. a kol. (2005). Sociální práce v praxi. Praha: Portál.

MIOVSKÝ, (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing.

NOVOTNÝ, O. (1993). Alternativy uvěznění (K problematice reformy trestněprávních sankcí v ČR). Právní praxe.

NOVOTNÝ, F.; SOUČEK, J et. (2003). Trestní právo hmotné 3. Plzeň: Aleš Čeněk.

REPÍK, Bohumil (1991). K niektorým problémom trestných sankcií pri rekodifikácii trestného práva hmotného. Právo a zákonnost.

SOTOLÁŘ, A.; PÚRY, F.; ŠÁMAL, P. (2000). Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C. H. BECK.

ŠTERN, P.; OUŘEDNÍČKOVÁ, L.; DOUBRAVOVÁ, D. (2010). Probace a mediace: Možnosti řešení trestných činů. Praha: Portál.

ŠTEFÁNIK, O. (2000). Alternativní tresty v novém trestním zákoníku. Praha: C. H. BECK.

ZEHR, H. Úvod do restorativní justice (2003) Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. ŽATECKÁ, E. (2008). Trestní právo hmotné a procesní. Brno: Masarykova Univerzita.

Časopisy

Čadová J. (2010). Domácí vězení není jen sankce, ale sociální práce. České vězeňství, č. 1.

Hasmanová L. (2012). Sdružení pro Probaci a mediaci v justici. Sociální práce/Sociální práce, č. 2.

Zákony

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník

Všeobecná deklarace lidských práv

Internetové zdroje:

Bezplatná právní poradna (2012). Kdo je fyzická osoba, vysvětlení, definice, pojmu [on-line]. Dostupné 20.12 2012 z www.bezplatnapravniporadna.cz/onlinezdarma/ruzne/pravnický-slovník/296-kdo-je-fyzicka-osoba-definice-vysvetleni-pojmu.html.

ELAW.cz – právní portál (2009). Subsidiarita trestní represe a zásada ultima ratio v novém trestním zákoně [on-line]. Dostupné 15.6 2013 z www.elaw.cz/cs/trestni-pravo/147-.

Parks John (2013). Crime and its impact on society [on-line]. Dostupné 12.6 2013 z <http://ezinearticles.com/?Crime-and-Its-Impact-on-Society&id=2137228>.

Právní rádce (2013). Ochranná opatření v trestním zákoníku [on-line]. Dostupné 18. 6. 2013 z <http://pravniradce.ihned.cz/c1-40206950-ochranna-opatreni-v-trestnim-zakoniku>.

Ministerstvo vnitra České republiky (2010). Zavedení trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce [on-line]. Dostupné 11. 6. 2013 z <http://www.mvcr.cz/clanek/zavedeni-trestu-zakazu-vstupu-na-sportovni-kulturni-a-jine-spolecenske-akce.aspx>.

NICM (2013). Kriminalita a delikvence – charakteristika [online]. Dostupné 12.6 2013 z <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>.

Studenti metropolitní univerzity Praha (2013). Objekt trestního činu a předmět útoku [on-line]. Dostupné 1.6 2013 z <http://www.studentimup.cz/index.php/pravo/trestni-pravo/58-trestni-pravo-hmotne/447-objekt-trestneho-činu-a-předmět-útoku>.

Právnická fakulta (2013). Trestní právo a trestní řízení pro každého [on-line]. Dostupné 12. 6. 2013 z <http://www.trestni-řízení.com/vyklad-pojmu/obecne-prospesne-prace>.

Sbírka zákonů, judikatura, právo (2013). Podmínečné opuštění od potrestání s dohledem [on-line]. Dostupné 4.4 2013 z <http://www.epravo.cz/top/clanky/podminene-upusteni-od-potrestani-s-dohledem-15258.html>

Sdružení pro probaci a mediaci [cit. 2011-01-23]. Alternativní tresty [online]. Dostupné 10. 10. 2012 z http://www.spj.cz/opp/tresty/frm_tresty.htm.

US Equal Employment Opportunity Commission (2013) Mediation [online]. Dostupné 11.6 2013 z <http://www.eeoc.gov/employees/mediation.cfm>.